

Anıtkabir

Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün ebedî istirahatgâhı olan Anıtkabir'in, Ankara'nın kente egemen ikinci yüksek tepesi Rasattepe üzerinde bir anıt mezar olarak inşa edilmesi kararı, tepenin 7 Temmuz 1939 tarihinde kamulaştırılması ile sonuçlanmıştır. Yer seçiminin ardından anıt mezarın, uluslararası mimari proje yarışması ile elde edilmesi planlanan projelerine esas olacak program özellikleri, proje yarışmasının şartnamesi olarak belirlenmiştir. Bu özellikler "Anıtkabir'in bir ziyaretgâh olarak planlanması, Atatürk'ün tüm niteliklerini sergileyen bir sembol olması, yapının yakından olduğu kadar uzaktan da algılanabilecek bir silüetinin olması, lahtın planlanacak bir şeref holünde yer alması, lahit yerinin yarışmacılar tarafından seçilmesi ve Ata'nın hatıra eserlerinin saklanabileceği bir müzenin yapılması" olarak özetlenebilir. Türk Hükûmetince kurulan Prof. P. Bonatz (Alman), Prof. I. Tengham (İsviçreli), Prof. K. Wickinger (Macar), Y. Mimar M. Çavuşoğlu ve Y. Mimar M. Sertel'den oluşan jüri yurt içinden 20 ve yurt dışından 27 projeyi değerlendirerek, 23 Mart 1942 tarihinde Prof. Johannes Kruger (Alman), Prof. Arnaldo Foschini (İtalyan) ve Prof. Emin Onat ile Doç. Orhan Arda'nın projelerini "ödül verilmeye değer" bulmuştur. Bu projelerden Prof. Emin Onat ve Doç. Orhan Arda'nın projesinin uygulanması kararlaştırılmıştır. 9 Eylül 1944 tarihinde temeli atılan anıt mezarın, projesinin uygulanması Bayındırlık Bakanlığına, kontrol hakları da proje müelliflerine verilmiştir. Anıtkabir inşaatının başlamasından sonra, Anıtkabir'de yapılacak heykel ve kabartmalar için ikinci bir yarışma açılmış, bu yarışma sonucu heykeltıraşlar; Hüseyin Özkan, Zühtü Mürtoğlu, Nusret Suman, İlhan Koman, Kenan Yontuç ve Hakkı Atamulu'nun eserlerinin uygulanmasına karar verilmiştir. Anıt mezarın tamamlanması ile 15 yıl Etnografya Müzesi binasında bekletilen Ata'nın naaşı 10 Kasım 1953 tarihinde bir törenle Anıtkabir'e nakledilmiştir. Çeşitli idareler tarafından yürütülen Anıtkabir hizmetleri 11 Eylül 1981 tarihinde bir yasa ile Türk Silahlı Kuvvetlerine devredilmiş, yasanın yürürlüğe girmesinin ardından ilgili Yönetmelik ve Yönerge çıkarılmıştır. Yönetmelik gereğince kurulan "Anıtkabir Bakım Onarım ve Restorasyon Kurulu", "Anıtkabir Tarihî Eserler İnceleme ve Değerlendirme Kurulu" ve bunlara ilave olarak "Anıtkabir Uzmanlar Komisyonu" gibi oluşumların bilgi ve görüşleri alınarak hizmetler yürütülmektedir. Anıtkabir'de Türk Silahlı Kuvvetleri ile başlayan süreçte, Muhafız Bölüğü binası ve çevre duvarı inşası, Şeref Salonu merdiveni ve Toplantı Meydanı restorasyonu, Şeref Salonu su akıtma sisteminin yenilenmesi, Aslanlı Yolun statik sisteminin güçlendirilmesi ve İsmet İnönü'nün mezarının düzenlenmesi gibi çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Anıtkabir; kuzey-güney yönünde uzanan Aslanlı Yol (Alle), güneyde Aslanlı Yola dik, doğu-batı yönünde uzanan Toplantı Meydanı (Merasim Meydanı) ile meydanın doğusunda Şeref Salonu (Mozole) olmak üzere üç ana kütle şeklinde düzenlenmiştir. Her üç kütle, kaideler üzerinde yükseldiği gibi kendi içlerinde de kademeli olarak yükseltilmiş ve Şeref Salonu en yüksek kütle oluşturmuştur. Nevzat Tandoğan Meydanı'ndan hafif meyilli bir yolla; 52 m genişliğinde, 260 m uzunluğunda bir yürüyüş yolu olarak düzenlenen Aslanlı Yol'a kuzeyinde yer alan geniş merdivenlerle çıkılmaktadır. Merdivenlerin bitiminde, yolun başlangıcında doğu yönünde "Hürriyet Kulesi", batı yönünde "İstiklal Kulesi" yer almaktadır. Kare planlı kuleler, basık piramidal bir çatı ile örtülmüştür. Kulelerin dört cephesinde de büyük pencere açıklıkları vardır. Kulelerin Aslanlı Yol'a bakan cephelerinin hemen önünde Heykeltıraş Hüseyin Özkan tarafından yapılan ve Türk halkının Atatürk'ün ölümü karşısında duyduğu üzüntüyü betimleyen üçlü kadın ve erkek heykelleri bulunmaktadır. Aslanlı Yol boyunca batı ve doğuda karşılıklı yerleştirilen 24 Hitit aslanı da Heykeltıraş Hüseyin Özkan tarafından yapılmıştır. Aslanlı Yol'un güney kenarındaki merdivenle Toplantı Meydanı'na ulaşılmaktadır.

Dikdörtgen formda düzenlenen doğu-batı doğrultusuna göre bakışık bir biçimde planlanan Toplantı Meydanı'nın kuzey ve güney kanatlarında; iki kule arasında meydana bakan yüzleri kare kesitli ayakların taşıdığı revak ve gerisindeki

galerilerin oluşturduğu ikişerden dört birim bulunmaktadır. Kuzey kanatta; ortadan Aslanlı Yol'dan Toplantı Meydanı'na girildiğinde, batısında Mehmetçik Kulesi ile meydanın kuzeybatı köşesinde Zafer Kulesi; doğusunda Müdafaa-i Hukuk Kulesi ile kuzeydoğusunda Cumhuriyet Kulesi yer alır. Güney kanatta; ortada Toplantı Meydanı'ndan çıkışı sağlayan bir diğer merdiven grubunun batısında 23 Nisan Kulesi ile güneybatısında Barış Kulesi; doğusunda Misak-ı Millî Kulesi ile güneydoğusunda İnkılâp Kulesi vardır. Her kulenin adını aldığı kavram, duvarlarına, simgesel ve kabartma olarak işlenmiştir. Mehmetçik, Hürriyet ve İstiklal Kuleleri kabartmaları Heykeltıraş Zühtü Mürtoğlu; İnkılâp, Barış, Müdafaa-i Hukuk ve Misak-ı Millî Kuleleri kabartmaları Heykeltıraş Nusret Suman; 23 Nisan Kulesi kabartmaları ise Heykeltıraş Hakkı Atamulu tarafından yapılmıştır. Toplantı Meydanı'nın doğusunda, ortada Şeref Salonu'na çıkan anıtsal merdivenin meydana bakan iki yanındaki duvarlarından güneydekinde Başkumandan Meydan Savaşı, kuzeyindeki duvarda Sakarya Savaşı'nın konu edildiği kabartmalar görülmektedir. Her iki eser de Heykeltıraş Zühtü Mürtoğlu tarafından tasarlanmıştır. Meydanın batısında Zafer ve Barış Kuleleri arasında 25 açıklıklı bir kolonat yer almaktadır. Atatürk'ün silah arkadaşlarından İsmet İnönü'nün naaşı bu kolonatin orta bölümüne rastlayan 13 ve 14'üncü kolonlar arasına yerleştirilen sembolik lahdin altındaki bölümde hazırlanan mezar odasına defnedilmiştir. Toplantı Meydanı'nın doğusunda ve onun gibi doğu-batı yönündeki bakışım doğrultusu üzerinde yer alan Şeref Salonu'na çıkışı sağlayan anıtsal merdivenler salon önündeki dar bir platforma ulaşmaktadır. Şeref Salonu doğu ve batı yönlerinde sekiz, kuzey ve güney yönlerinde on iki kare, köşelerde "L" kesitli bir dış kolonatla çevrilmiştir. Dış kolonatların arkasında 19 m genişlik ve 24 m uzunluğundaki dikdörtgen planlı iç kısmı çevreleyen duvarlar yükselmektedir. Salona girildiğinde, iki yanda doğu ve batı yönünde uzanan iki galeri yer alır. Bu galerilerin düzenli aralıklarla yinelenen pencereleri, kuzey ve güneydeki kolonatlara açılmaktadır. Şeref Salonu'nun doğusunda, giriş kapısının tam karşısında, büyük bir pencere Ankara Kalesi'ne bakmaktadır. Ata'nın tek parça mermerden oluşan lahdi bu pencere önündeki bir set üzerinde yer almaktadır. Şeref Salonu'nun alt katında kuzey, doğu ve güney yönlerde nişlerin açıldığı koridorun doğu bölümünde Atatürk'ün sekizgen formlu mezar odası bulunmaktadır. Atatürk'ün naaşı lahdin tam altında bulunan bu mezar odasında toprağa verilmiştir. Anıtkabir inşaatında en çok Çankırı-Eskipazar traverteni (Bütün binaların dış yüzünde ve kolonlarda) kullanılmıştır. Bunun yanı sıra; Çankırı Eskipazar beyaz traverteni (Kule iç duvar kaplamalarında ve kapı sövelerinde), Ankara Haymana beyaz traverteni (Merasim Meydanı'nda), Ankara Malıköy beyaz traverteni (Kule iç duvar kaplamalarında), Ankara Papazderesi yeşil traverteni, Kayseri Pınarbaşı beyaz traverteni (Merdivenler, grup heykelleri, aslanlar ve Toplantı Meydanı yer döşemelerinde), Kayseri Pınarbaşı siyah ve kırmızı traverteni (Kule iç zemin döşemelerinde), Afyon beyaz mermeri (Şeref Salonu duvar kaplamalarında ve döşemelerinde), Bilecik yeşil mermeri (Şeref Salonu duvar kaplamalarında), Adana Seyhan siyah mermeri ile Hatay kırmızı mermeri (Şeref Salonu yer döşemelerinde), Adana Osmaniye mermeri (Lahitte) kullanılmıştır. Anıtkabir'de ayrıca Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi olarak bir bölüm bulunmaktadır. Misak-ı Millî Kulesi'nden girilen müze dört ana bölümden oluşmaktadır. Misak-ı Millî ile İnkılâp Kuleleri arasındaki ilk bölümde Atatürk'ün kullanmış olduğu özel eşyalar ile kendisine hediye edilen objeler sergilenmektedir. İkinci bölümde Çanakkale Savaşı, Sakarya Meydan Muharebesi ve Büyük Taarruzu konu alan panoramalar yer almaktadır. Müzede üçüncü bölümde ayrı galerilerde Millî Mücadele ve devrimler anlatılmıştır. Cumhuriyet ile Müdafaa-i Hukuk Kuleleri arasında Atatürk'ün sağlığında okuduğu kitapları kapsayan "Özel Kitaplığı" bulunmaktadır. Müze çıkışı olan Müdafaa-i Hukuk Kulesi'nde Anıtkabir, Atatürk ve Kurtuluş Savaşı ile ilgili kitaplar ve hediyelik eşyalar ziyaretçilere sunulmaktadır.

Mehmetçik Kulesi'nde Anıtkabir, Atatürk ve Milli Mücadele konulu belgesel filmlerin gösterildiği "Sinevizyon Salonu" yer almaktadır. Zafer Kulesi'nde Atatürk'ün naaşını taşıyan top arabası; Barış Kulesi'nde Atatürk'ün kullanıldığı otomobiller; 23 Nisan Kulesi'nde ise yine özel otomobili ile Çubuk barajında kullandığı gezi teknesi sergilenmektedir.

Mehmetçik ve Zafer kuleleri arasında, Atatürk ve Millî Mücadele konuları ile ilgili yerli ve yabancı yayınları içeren “İhtisas Kitaplığı” araştırma ve okuyuculara hizmet vermektedir.

Nilgün ÇUHA

KAYNAKÇA

Anıtkabir Rölöve Projesi, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliğı, Ankara 1986.

Başkent Ankara, Harita Genel Müdürlüğü, Ankara 1983.

ÇUHA, N., “Anıtkabir ve Türk Silahlı Kuvvetleri”, **Yapı Dergisi**, S 273, İstanbul 2004, s.32-33.

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/anitkabir/?pdf=3852> adresinden erişilmiştir